



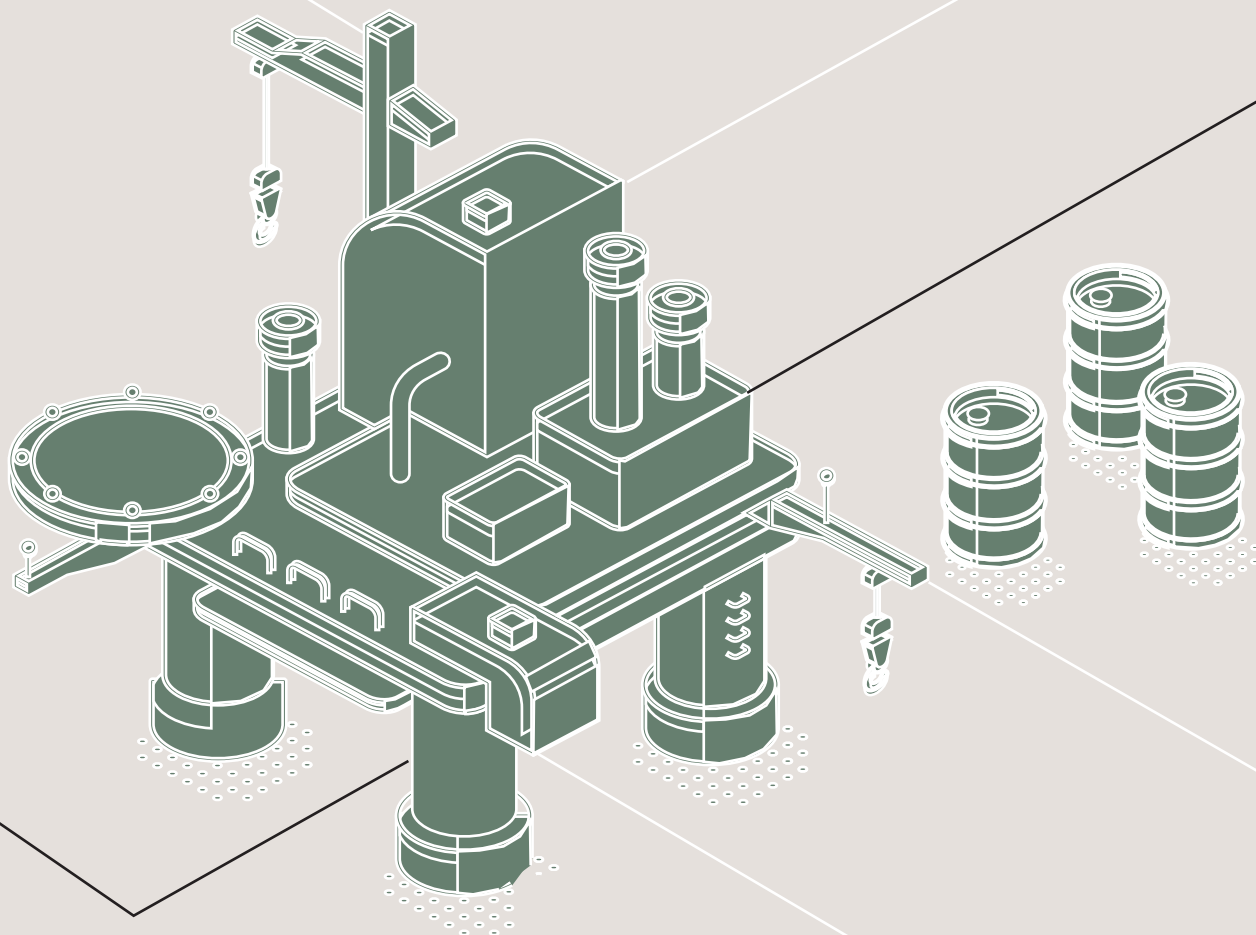
ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ COVID-19 ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Επιταχυντής ή Ανασταλτικός Παράγοντας
της Ενεργειακής Μετάβασης;

Γιάννης Κουρής,
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΝΑ,
Ειδικός Σύμβουλος Ναυτιλιακών CleanTrade





ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ COVID-19 ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Επιταχυντής ή Ανασταλτικός Παράγοντας
της Ενεργειακής Μετάβασης;

Γιάννης Κουρός,
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΝΑ,
Ειδικός Σύμβουλος Ναυτιλιακών CleanTrade

Μάιος 2020

Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης & Ευημερίας
του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ



Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το πετρέλαιο έχει αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Οι αγορές του πετρελαίου είναι επίσης άρρηκτα συνυφασμένες με κάθε μεγάλη κρίση της σύγχρονης εποχής (οικονομική-κοινωνική, οικολογική και προσφυγική).¹ Η υγειονομική κρίση του κορονοϊού δεν αποτελεί εξαίρεση επιφέροντας και αυτή σημαντικές επιπτώσεις πετρελαϊκή βιομηχανία. Η αγορά του πετρελαίου υπέστη πρωτοφανή κατάρρευση, δημιουργώντας έντονη αβεβαιότητα διεθνώς, τόσο στον τομέα της ενέργειας όσο και στην παγκόσμια οικονομία εν γένει.² Το παρόν κείμενο επιχειρεί να αναλύσει σε τρία επίπεδα, τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ της αγοράς του πετρελαίου και της κρίσης του κορονοϊού. Πρώτον, αναλύονται τα βαθύτερα αίτια της κατάρρευσης της αγοράς και παρουσιάζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τρέχουσας πετρελαϊκής κρίσης. Δεύτερον, παραβάλλονται τα δύο επικρατέστερα σενάρια για το μέλλον της αγοράς πετρελαίου. Τρίτον, εξετάζεται η σημερινή πετρελαϊκή κρίση σε σχέση με τις προοπτικές αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, την ενεργειακή μετάβαση της οικονομίας, την ανάπτυξη των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και τη συνολικότερη ατζέντα βιώσιμης ανάπτυξης.

Η αγορά του πετρελαίου στις μέρες του κορονοϊού

Τη Δευτέρα 20 Απριλίου 2020, η τιμή του αργού πετρελαίου έπεσε «υπό του μηδενός» για πρώτη φορά στην ιστορία των πετρελαϊκών αγορών. Οι παραγωγοί υποχρεώθηκαν να πληρώνουν για να φύγει το πετρέλαιο από τα χέρια τους εν απουσία αποθηκευτικού χώρου. Μέσα σε μόλις δύο μέρες η τιμή του πετρελαίου σημείωσε πτώση 305%, φτάνοντας περίπου στα -38 δολάρια το βαρέλι³.

¹ Με την προσφυγική κρίση η σχέση είναι έμμεση: όπως παρατηρούν οι πολιτικοί επιστήμονες, οι χώρες με πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου αναπτύσσουν μία σειρά από πολιτικές παθογένειες όπως ο απολυταρχισμός, οι εμφύλιες διαμάχες, οι διεθνείς πολεμικές συρράξεις και τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς. Βλ. Ross, M.L. (2012) *The Oil Curse: How Petroleum Wealth Shapes the Development of Nations*. Princeton N.J.: Princeton University Press. Αυτές οι παθογένειες με τη σειρά τους προκαλούν αυξημένες προσφυγικές ροές.

² Ακόμα και για την παραδοσιακά ασταθή αγορά του πετρελαίου, οι συνθήκες που επικρατούν στις αγορές σήμερα είναι πρωτόγνωρες.

³ Την Παρασκευή 17 Απριλίου 2020, η τιμή του αργού ήταν 18 δολάρια στην αγορά της Νέας Υόρκης.



Αυτή η πρωτοφανής συνθήκη διαμορφώθηκε από τη σύμπτωση δύο παραγόντων: τη μείωση της ζήτησης πετρελαίου λόγω της κρίσης του κορονοϊού και το μεγάλο σοκ στην προσφορά πετρελαίου που προέκυψε από τον πόλεμο τιμών μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ρωσίας.

Επιπτώσεις του lock-down στη ζήτηση πετρελαίου

Η κατάρρευση της ζήτησης του πετρελαίου οφείλεται στην κρίση του Covid-19. Ο κορονοϊός είναι ένα απρόσμενο γεγονός, ένας «μαύρος κύκνος»,⁴ για τη ζήτηση του πετρελαίου. Η πανδημία ανάγκασε κράτη σε όλο τον κόσμο να εφαρμόσουν περιοριστικά μέτρα με σκοπό να αναχαιτιστούν οι υγειονομικές συνέπειες του ιού. Οι περιορισμοί αυτοί είχαν, και συνεχίζουν να έχουν, δραματική επίδραση στη ζήτηση του πετρελαίου. Αεροπορικές πτήσεις ακυρώνονται, κρουαζιερόπλοια «δένονται»⁵, τα μέσα μαζικής μεταφοράς υπολειπόμενα, οι καταναλωτές δεν κυκλοφορούν και οι επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές. Όπως ήταν αναμενόμενο, η παγκόσμια κατανάλωση μειώθηκε δραματικά λόγω του κορονοϊού και μαζί της η παγκόσμια ζήτηση για ενέργεια και πετρέλαιο. Το μέγεθος της πτώσης της ζήτησης για το 2020 παραμένει αμφιλεγόμενο ζήτημα μεταξύ των αναλυτών. Οι συντηρητικές προβλέψεις θεωρούν ότι η ζήτηση θα μειωθεί κατά 9 εκατομμύρια βαρέλια πετρέλαιο την ημέρα, ενώ οι πιο απαισιόδοξοι αναλυτές υπολογίζουν πτώση της τάξης των 30 εκατομμυρίων βαρελιών την ημέρα για το 2020 (μείωση 30% σε σχέση με το 2019).⁶ Πρωτοφανή νούμερα αν αναλογιστεί κανείς ότι στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 η πτώση της ζήτησης –στην κορύφωσή της– ήταν μόνο 1,5 εκατομμύριο βαρέλια την μέρα (year-on-year).

⁴«Μαύρος Κύκνος» ή “black swan” είναι ένα ασυνήθιστο γεγονός που ταραξίζει την ομαλή λειτουργία της αγοράς. Βλ. Taleb, N. (2008) *The Black Swan*. Penguin Books.

⁵ Τα κρουαζιερόπλοια είχαν τις μεγαλύτερες ζημιές στον τομέα της ναυτιλίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα containers αλλά και τα φορτηγά πλοία (bulk carriers) έχουν υποστεί σοβαρές οικονομικές ζημιές, με αποτέλεσμα να τελειώνουν οι καλές θέσεις «πάρκινγκ» στις οποίες μπορούν να δέσουν τα πλοία παγκοσμίως.

⁶ Oil Market Report - April 2020. Διαθέσιμο στο: <https://www.iea.org/reports/oil-market-report-april-2020>. Could the coronavirus crisis be the beginning of the end for the oil industry? Διαθέσιμο στο: <https://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/coronavirus-oil-gas-industry-climate-change-renewable-energy-a9453756.html>.



Επιπτώσεις του «πόλεμου τιμών» στη προσφορά πετρελαίου

Σε θεωρητικό επίπεδο, η κατάρρευση της ζήτησης θα έπρεπε να ωθήσει τους παραγωγούς πετρελαίου να μειώσουν την παραγωγή τους, με στόχο να επέλθει μία ισορροπία στην αγορά. Η συγκεκριμένη θέση υποστηρίχτηκε από τη Σαουδική Αραβία, η οποία και άρχισε να πιέζει για έκτακτη συνεδρίαση του Οργανισμού Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών plus (ΟΠΕΚ+) στις αρχές του Φεβρουαρίου⁷. Η Σαουδική Αραβία επιδίωκε να γίνει σημαντική περικοπή της παγκόσμιας παραγωγής –ένα εκατομμύριο βαρέλια την ημέρα τουλάχιστον– για να αμβλύνει την κρίση που θα αναφύοταν λόγω της εξασθένησης της ζήτησης.

Στη Σύνοδο Κορυφής του ΟΠΕΚ+ στη Βιέννη το Μάρτιο, η Σαουδική Αραβία πρότεινε μείωση της τάξης του 1,5 εκατομμυρίου βαρελιών την ημέρα: 1 εκατομμύριο βαρέλια θα μείωναν οι χώρες του ΟΠΕΚ και 500 χιλιάδες βαρέλια οι υπόλοιπες χώρες του ΟΠΕΚ+. Η Ρωσία όμως εξέφρασε έντονες αντιρρήσεις στο σχέδιο των Σαουδαράβων. Ο Ρώσος Υπουργός Πετρελαίου, Αλεξάντερ Νόβακ, δεν είχε εξουσιοδότηση από το Κρεμλίνο για περικοπή στην εθνική παραγωγή. Η επικρατούσα άποψη στη Ρωσία ήταν ότι η συμφωνία του ΟΠΕΚ+ έπρεπε να αρθεί και ότι η εξισορρόπηση της αγοράς όφειλε να επιβαρύνει τους παραγωγούς σχιστολιθικού πετρελαίου (κυρίως τις ΗΠΑ) και όχι τη Ρωσία.⁸

Οι δύο χώρες επέμειναν στις θέσεις τους, με αποτέλεσμα να μην επιτευχθεί συμφωνία στη Σύνοδο Κορυφής. Αμέσως μετά, ο πρίγκιπας της Σαουδικής Αραβίας Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν αποφάσισε να «ρίξει» την τιμή του εγχώριου πετρελαίου και να πλημμυρίσει την αγορά με αργό πετρέλαιο. Η στρατηγική αυτή βασιζόταν στο ότι ο πόλεμος τιμών θα έβγαζε εκτός αγοράς τους ακριβούς παραγωγούς. Επιπρόσθετα, θα έφερνε τη Ρωσία, η οποία είχε μεγαλύτερη δυσκολία να αντλήσει κεφάλαια από τις αγορές λόγω κυρώσεων, πίσω στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

⁷ Ο ΟΠΕΚ+ είναι μία συμφωνία συνεργασίας μεταξύ των χωρών του ΟΠΕΚ και άλλων 12 πετρελαιοπαραγωγών χωρών που δεν ανήκουν στον ΟΠΕΚ, μεταξύ των οποίων βρίσκεται και η Ρωσία.

⁸ Η παραγωγή σχιστολιθικού πετρελαίου (shale oil) είναι πιο ακριβή. Το ίδιο ισχύει και για την εξόρυξη πετρελαίου από άμμο πίσσας (tar sands), η οποία γίνεται κυρίως στο Καναδά. Η επιθετική στάση της Ρωσίας ήταν βασισμένη στο γεγονός ότι αυτοί οι παραγωγοί θα ήταν οι πρώτοι που θα επηρεάζονταν από έναν πόλεμο τιμών.



Το σοκ στην παραγωγή, σε συνδυασμό με τη κρίση του κορονοϊού, ήταν τόσο μεγάλο που έθεσε όλους τους παραγωγούς εκτός αγοράς.⁹ Ο παραδοσιακός αποθηκευτικός χώρος στέρεψε και οι παραγωγοί στράφηκαν σε μη συμβατικές λύσεις αποθηκεύοντας πετρέλαιο σε αγωγούς, φορτηγά και πλοία.¹⁰ Τα παραπάνω οδήγησαν στην ιστορική συμφωνία μεταξύ των χωρών του ΟΠΕΚ+ στις 12 Απριλίου: να μειωθεί η παραγωγή αργού πετρελαίου κατά 9,7 εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα για το 2020.¹¹ Αν η συμφωνία θα σταθεροποιήσει την αγορά, στο δεύτερο μισό του 2020, μένει να φανεί. Προς το παρόν, οι περισσότεροι αναλυτές προβλέπουν ότι η αποθηκευτική ικανότητα αργού πετρελαίου θα έχει εξαντληθεί παγκοσμίως τον Ιούνιο.¹²

Σενάρια για το μέλλον της αγοράς πετρελαίου

Η υποχώρηση της ζήτησης για πετρέλαιο σε συνδυασμό με τον πόλεμο των τιμών έχει αφήσει τη βιομηχανία ορυκτών καυσίμων σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Το ερώτημα που απασχολεί τους αναλυτές ενέργειας είναι τί επιφυλάσσει το μέλλον για την αγορά του πετρελαίου. Οι υποθέσεις εργασίας που έχουν επικρατήσει είναι δύο.¹³ Η πρώτη υπόθεση εργασίας είναι ότι η πετρελαϊκή βιομηχανία θα ανακτήσει τη δυναμική της μετά την έξοδο από την υγειονομική κρίση και θα εισέλθει σε περίοδο οικονομικής ανάκαμψης.

⁹ Ακόμα και το ότι ισχυρές δυνάμεις, όπως η Κίνα και οι ΗΠΑ, αγόρασαν φθηνό πετρέλαιο για να γεμίσουν τα στρατηγικά τους αποθέματα, δεν έλυσε το πρόβλημα της υπερπροσφοράς.

¹⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα πετρελαιοφόρα πλοία (tankers) αυτή τη στιγμή ναυλώνονται σε πιο υψηλές τιμές από οποτεδήποτε άλλοτε στην ιστορία της ναυτιλίας.

¹¹ OPEC+ reaches deal to cut oil production by 9.7 million barrels per day. Διαθέσιμο στο: <https://edition.cnn.com/2020/04/12/energy/opec-deal-production-cut/index.html>.

¹² Χαμηλά η τιμή του αμερικανικού αργού και για τα συμβόλαια Ιουνίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.efsyn.gr/node/240921>

¹³ Will the coronavirus kill the oil industry and help save the climate? Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/environment/2020/apr/01/the-fossil-fuel-industry-is-broken-will-a-cleaner-climate-be-the-result>



Η δεύτερη θέση θεωρεί ότι οι αρνητικές συνέπειες της πετρελαϊκής κρίσης (μείωση τιμών, αναστολή επενδυτικών σχεδίων, περαιτέρω γεωοικονομικές αντιθέσεις) θα καταστήσουν το 2019 ως τη χρονιά που κορυφώθηκε η κατανάλωση πετρελαίου σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με αυτήν την υπόθεση, η κρίση θα λειτουργήσει δηλαδή ως επιταχυντής της κλιματικής μετάβασης.

Σενάριο ανάκαμψης

Το σενάριο της ανάκαμψης είναι βασισμένο σε έξι εκτιμήσεις:

- Πρώτον, ότι μόλις ξεπεραστεί η υγειονομική κρίση –και αρθούν οι περιορισμοί– η παγιδευμένη ζήτηση (pent-up demand) για πετρέλαιο θα απελευθερωθεί. Αυτή η απελευθέρωση σε συνδυασμό με τη συμφωνία του ΟΠΕΚ+ θα σταθεροποιήσει την αγορά μακροπρόθεσμα.
- Δεύτερον, ότι οι τιμές του πετρελαίου θα αυξηθούν, αλλά σε λογικό βαθμό (όχι πάνω από 50-60 δολάρια το βαρέλι). Αυτή η αύξηση των τιμών θα καθιστά το αργό πετρέλαιο θελκτικό ως επενδυτικό προϊόν, εφόσον παραμείνει πιο φθηνό από τις περισσότερες υπάρχουσες Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ).
- Τρίτον, ότι ο κλάδος του πετρελαίου έχει δοκιμαστεί από πολλές κρίσεις στο παρελθόν αλλά όλες έχει καταφέρει να ανακάμψει.¹⁴
- Τέταρτον, υπάρχει η πεποίθηση ότι εντέλει η πετρελαϊκή βιομηχανία θα υποστηριχθεί για μία ακόμη φορά θεσμικά. Επενδύσεις ύψους τρισεκατομμυρίων δολαρίων σε ορυκτά καύσιμα –ανθρακωρυχεία, πετρελαιοπηγές, σταθμοί παραγωγής ενέργειας και συμβατικά οχήματα– κινδυνεύουν να χάσουν τελείως την αξία τους αν η βιομηχανία πετρελαίου δεν ανακάμψει. Αυτές οι χαμένες επενδύσεις θα οδηγήσουν σε μαζικές χρεωκοπίες, που με τη σειρά τους θα πυροδοτήσουν νέα χρηματοοικονομική κρίση.¹⁵

¹⁴ Η αξία των επενδύσεων υπολογίζεται μεταξύ ενός και τεσσάρων τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Βλ. What is the carbon bubble and what will happen if it bursts?. Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/environment/2018/jun/04/what-is-the-carbon-bubble-and-what-will-happen-if-it-bursts>

¹⁵ Οι αναλυτές συμφωνούν ότι θα υπάρξουν πολλές χρεωκοπίες, συγχωνεύσεις και εξαγορές στην αγορά λόγω της σημερινής κρίσης. Οι εταιρείες που έχουν επενδύσει σε ακριβό πετρέλαιο, όπως το πετρέλαιο σχιστόλιθου, θα πληγούν ιδιαίτερα. Αυτό θα οδηγήσει σε συγκέντρωση κεφαλαίου στην αγορά, με τις Major Oil εταιρείες να ενισχύονται περαιτέρω.



- Πέμπτον ότι οι χαμηλές τιμές των υδρογονανθράκων θα χρησιμοποιηθούν ως μοχλός για την ταχεία επαναφορά της οικονομίας σε πορεία μεγέθυνσης.
- Τέλος, η θέση υπέρ της ανάκαμψης βασίζεται στο γεγονός ότι πολιτική οικονομία του πετρελαίου βασίζεται σε ισχυρά γεωπολιτικά συμφέροντα. Οι μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις του πλανήτη (π.χ. ΗΠΑ, Ρωσία) έχουν επενδύσει σημαντικά στην πετρελαϊκή βιομηχανία. Πολλές αναδυόμενες ή αναπτυσσόμενες χώρες επίσης εξαρτώνται άμεσα από τα έσοδα της βιομηχανίας πετρελαίου. Ακολουθώντας, υπάρχει πιθανότητα να δημιουργηθούν σύνθετες και ισχυρές συμμαχίες γύρω από την επιβίωση της πετρελαϊκής βιομηχανίας.

Η επιτυχημένη ή αποτυχημένη πορεία της ανάκαμψης της αγοράς του πετρελαίου θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη των παραπάνω υποθέσεων. Για παράδειγμα, αν απελευθερωθεί η εγκλωβισμένη ζήτηση και η τιμή του πετρελαίου κυμαίνεται περί τα 40 δολάρια το βαρέλι και αν επιδοτηθεί η πετρελαϊκή βιομηχανία, θα υπάρξει ισχυρή ανάκαμψη (εξέλιξη της κρίσης σε σχήμα V).¹⁶ Αντίθετα, εάν έχουμε ένα δεύτερο κύμα κορονοϊού, πιθανώς να έχουμε μία δεύτερη πτώση της αγοράς πριν από την τελική ανάκαμψη (εξέλιξη της κρίσης σε σχήμα W). Τέλος, εάν η ζημιά στη ζήτηση είναι πιο σημαντική (π.χ. εκδήλωση νέου κύματος της πανδημίας το 2021) και δεν αυξηθεί απότομα η κατανάλωση πετρελαίου, μπορεί να έχουμε πιο ήπια ανάκαμψη της πετρελαϊκής βιομηχανίας (εξέλιξη της κρίσης σε σχήμα U).

Σενάριο ενεργειακής μετάβασης

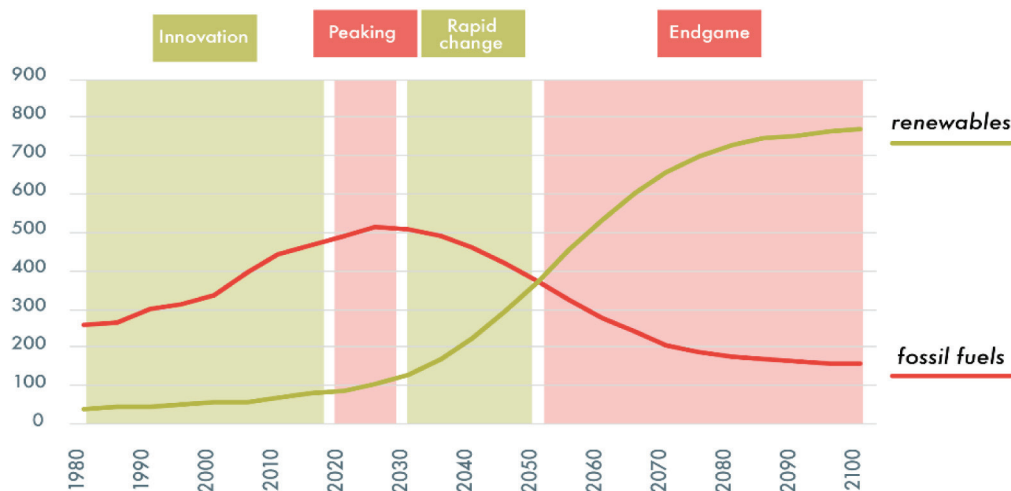
Το σενάριο που αντιμετωπίζει την υγειονομική κρίση ως επιταχυντή της ενεργειακής μετάβασης θεμελιώνεται από διαφορετικές προβλέψεις. Υπάρχουν τέσσερις κύριες φάσεις σε κάθε νέα ενεργειακή μετάβαση: *καινοτομία* (innovation: έως και 2% κάλυψη από τη νέα τεχνολογία), *κορύφωση* (peak: 5-10% νέα τεχνολογία), *ταχεία μετάβαση* (rapid change: 10-50% νέα τεχνολογία), *τελικό στάδιο μετάβασης* (endgame: 50% νέα τεχνολογία).¹⁷

¹⁶ Για τις διαφορετικές εκδοχές της εξέλιξης της κρίσης. Βλ. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ: Οικονομικές προσεγγίσεις & εκφάνσεις της κρίσης του Covid-19: Αιτίες - Αβεβαιότητες - Πολιτικές Αντιμετώπισης.

¹⁷ Ιστορικά, οι ενεργειακές μεταβάσεις ακολουθούν αυτό το μοτίβο. Βλ. 2020 Vision: why you should see the fossil fuel peak coming. Διαθέσιμο στο: <https://carbontracker.org/reports/2020-vision-why-you-should-see-the-fossil-fuel-peak-coming/>



Total primary energy (EJ)



Source: Shell Sky scenario, CTI annotation

Carbon Tracker

Το σενάριο της κλιματικής μετάβασης εκτιμά ότι το 2019 θα κορυφωθεί η παγκόσμια κατανάλωση του πετρελαίου και ότι πλέον θα εισέλθουμε στην περίοδο της ταχείας ενεργειακής μετάβασης. Υπάρχουν αρκετά επιχειρήματα για να υποστηρίξουν αυτή την υπόθεση:

- Πρώτον, είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι η διαφορά κόστους μεταξύ των ορυκτών καυσίμων και των ΑΠΕ- θα συνεχίσει να μειώνεται όσο οι τεχνολογίες ΑΠΕ συνεχίζουν να αναπτύσσονται, καθιστώντας την ενεργειακή μετάβαση πιο πιθανή. Από το 2011 το κόστος της ηλιακής ενέργειας έχει μειωθεί κατά 85% ενώ το κόστος της αιολικής ενέργειας έχει μειωθεί κατά 65%.¹⁸
- Δεύτερον, είναι πιθανό ότι οι θεσμικοί επενδυτές, αλλά και οι ιδιώτες, δεν θα θελήσουν πλέον να επενδύσουν σε ένα τομέα που δεν θεωρείται περιβαλλοντικά βιώσιμος. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί σταδιακή μετατόπιση στις αγορές προς ESG- Περιβαλλοντικών (Environmental), Κοινωνικών (Social) και Εταιρικής Διακυβέρνησης (Governance)- επενδύσεις.

¹⁸ Mission Possible: Reaching Net Zero. Διαθέσιμο στο: <https://energypolicy.columbia.edu/mission-possible-reaching-net-zero>



Οι ESG επενδύσεις δεν κρίνουν τις επιχειρήσεις μόνο ως προς την αξία τους στην αγορά αλλά αξιολογούν και περαιτέρω κριτήρια, όπως το περιβαλλοντικό αποτύπωμα, την ποιότητα των εργασιακών σχέσεων αλλά και τα δικαιώματα των μετόχων. Πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι το ESG έχει ενταχθεί στην αγορά ενέργειας ανεπιστρεπτί, δίνοντας ένα εμπορικό συγκριτικό πλεονέκτημα στις βιώσιμες επιχειρήσεις που θα παράγουν ΑΠΕ, στην εποχή μετά τον κορονοϊό.¹⁹

- Τρίτον, έχει ενισχυθεί η οικολογική συνείδηση σε πολλές ανεπτυγμένες οικονομίες, γεγονός που καθρεπτίζεται σε νομοθεσίες και κανονισμούς (π.χ. Green New Deal στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Εάν αυτές οι δεσμεύσεις δεν μείνουν σε επίπεδο θεσμοθέτησης με πρόσχημα την αντιμετώπιση της κρίσης και εφαρμοστούν πρακτικά, οι συμβατικές μορφές ενέργειας δεν θα επιχορηγηθούν μετά την έξοδο από την υγειονομική κρίση.
- Τέλος, οι υποστηρικτές του σεναρίου της επιτάχυνσης της κλιματικής μετάβασης επισημαίνουν, ότι η παρούσα πετρελαϊκή κρίση είναι ιδιαίτερη και, επομένως, οποιοδήποτε συμπέρασμα προκύπτει από ιστορικές αναλογίες είναι αβάσιμο. Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση ξέσπασε το 1973 όταν οι χώρες του ΟΠΕΚ επέβαλαν εμπάργκο πετρελαίου που αύξησε τις τιμές του κατά 400% (δηλ. μόνο σοκ προσφοράς).²⁰ Η δεύτερη μεγάλη πετρελαϊκή κρίση, το 1979, προκλήθηκε, επίσης, από τη μείωση της προσφοράς του πετρελαίου λόγω της Ιρανικής Επανάστασης. Η τρίτη σημαντική κρίση ήταν απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, κατά τη διάρκεια της οποίας μειώθηκε η ζήτηση λόγω της παγκόσμιας ύφεσης (δηλ. μόνο μείωση ζήτησης).²¹ Η σημερινή κρίση συνδυάζει πρωτοφανή κατάρρευση της ζήτησης με ένα σημαντικό σοκ στην προσφορά.²² Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η σφοδρότητα της κρίσης του 2020 μπορεί να οδηγήσει και στο τέλος της εποχής του πετρελαίου.

¹⁹ Five trends that show corporate responsibility is here to stay. Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/sustainable-business/blog/five-trends-corporate-social-responsibility-global-movement> .

²⁰ Ο στόχος του εμπάργκο ήταν να πληγούν οι χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στο πόλεμο του Γιομ Κιπούρ.

²¹ Οι δύο πόλεμοι στον Περσικό Κόλπο δημιούργησαν επίσης μικρότερα σοκ στην προσφορά πετρελαίου.

²² Μία άλλη πετρελαϊκή κρίση που συνδύασε τη μείωση της ζήτησης με την υπερπροσφορά του πετρελαίου ήταν το 1998, όταν η Βενεζουέλα προσπάθησε να εκτοπίσει τη Σαουδική Αραβία και να κυριαρχήσει στην αγορά του πετρελαίου, ενώ, ταυτόχρονα, εξελισσόταν η μεγάλη ασιατική οικονομική κρίση (μείωση της ζήτησης). Η Σαουδική Αραβία ωστόσο πλημμύρισε πάλι την αγορά με αργό για να κρατήσει το μερίδιό της (σοκ προσφοράς). Η ειδοποιός διαφορά είναι ότι η ασιατική κρίση δεν μείωσε σε τόσο μεγάλο βαθμό τη ζήτηση μιας και δεν επρόκειτο για παγκόσμια κρίση.



Ανακεφαλαιώνοντας, οι υποθέσεις εργασίας για το μέλλον τις αγορές του πετρελαίου επηρεάζονται από μια γκάμα ιδιαίτερα μεταβλητών παραγόντων. Η πιθανή εύρεση εμβολίου για τον κορονοϊό, ένα δεύτερο (ή και τρίτο) κύμα του ιού, η επιτυχής άρση των περιοριστικών μέτρων αλλά και το μέλλον της εύθραυστης συμμαχίας του ΟΠΕΚ+, είναι μόνο κάποιες από τις μεταβλητές που θα κρίνουν την έκβαση της παρούσας πετρελαϊκής κρίσης. Το μόνο σίγουρο είναι ότι ο παράγοντας που θα γείρει αποφασιστικά την πλάστιγγα υπέρ του ενός ή του άλλου σεναρίου είναι ο προσανατολισμός των κρατικών παρεμβάσεων σε διεθνές επίπεδο. Αυτό είναι εμφανές αν αναλογιστεί κανείς την ανάλυση της Διεθνούς Οργάνωσης Ενέργειας (International Energy Agency) που υπολογίζει ότι οι κρατικές παρεμβάσεις είναι υπεύθυνες άμεσα ή έμμεσα για περισσότερο από το 70% των παγκόσμιων ενεργειακών επενδύσεων.²³

Ιστορική ευκαιρία

Η κρίση του κορονοϊού μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει τα κράτη ανά τον κόσμο να επικεντρωθούν στην οικονομική ανάκαμψη, χωρίς να λάβουν υπόψη τη βιωσιμότητα αυτής της ανάπτυξης. Οι σημερινές συνθήκες μπορεί να δημιουργήσουν ασυνήθιστες συμμαχίες γύρω από αυτό το σενάριο. Η βιομηχανία πετρελαίου, οι χρηματοπιστωτικές αγορές, οι ισχυρές γεωπολιτικές συμμαχίες αλλά και οι εργαζόμενοι στις εν λόγω βιομηχανίες πιθανώς να δημιουργήσουν ευρύτερες κοινωνικές πιέσεις για άμεση (και όχι απαραίτητα βιώσιμη) ανάκαμψη. Μία τέτοια εξέλιξη θα είναι εντούτοις καταστροφική για τη βιωσιμότητα του πλανήτη και της ανθρωπότητας, προκαλώντας επιδείνωση της κλιματικής αλλαγής. Στην εποχή του κορονοϊού ενδείκνυται να διατηρούμε μία σφαιρική εικόνα των αλληλένδετων και παράλληλων κρίσεων που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα. Μόλις πέρυσι, η Διακυβερνητική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) δημοσίευσε Έκθεση που προειδοποιούσε ότι υπάρχουν μόνο 12 χρόνια για τη διατήρηση της υπερθέρμανσης του πλανήτη στο μέγιστο του 1,5 βαθμού Κελσίου, θερμοκρασία πέραν της οποίας, ακόμη και αύξηση μισού βαθμού θα εντείνει σημαντικά τον κίνδυνο ξηρασίας, πλημμυρών, ακραίων θερμοκρασιών, εξάλειψης κοραλλιών, υψηλής πίεσης στην Αρκτική και ενεργειακής φτώχειας για εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους.

²³ Put clean energy at the heart of stimulus plans to counter the coronavirus crisis. Διαθέσιμο στο: <https://www.iea.org/commentaries/put-clean-energy-at-the-heart-of-stimulus-plans-to-counter-the-coronavirus-crisis>



Η παγκόσμια κοινότητα καταρτίζει σήμερα σχέδια έκτακτης οικονομικής τόνωσης σε μία προσπάθεια να συγκρατήσει, όσο γίνεται, την οικονομική ζημιά από τον κορονοϊό. Είναι ιστορική ευκαιρία συνεπώς η κλιματική μετάβαση να βρίσκεται στον πυρήνα των σχεδίων ανάκαμψης και μετασχηματισμού της οικονομίας στη μετά-covid εποχή. Οι κρατικές παρεμβάσεις και οι δημόσιες πολιτικές μπορούν να διασφαλίσουν ένα ασφαλές και βιώσιμο ενεργειακό μέλλον. Μέρος των κονδυλίων που θα διατεθούν για την οικονομική ανάκαμψη μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη και ολοκλήρωση ΑΠΕ τεχνολογιών, όπως η έρευνα στη νανοτεχνολογία.²⁴ Επίσης, τα κράτη θα μπορούσαν να επιχορηγήσουν άλλες τεχνολογίες,²⁵ όπως την τεχνολογία σύλληψης εκπομπών CO₂ από την ατμόσφαιρα (carbon capturing), τα ηλεκτρικά οχήματα, τεχνολογίες για την ενεργειακή αναβάθμιση σπιτιών και γραφείων κλπ.²⁶

Οι κυβερνήσεις μπορούν επίσης να παρέχουν εγγυήσεις ούτως ώστε να μειώσουν το επενδυτικό ρίσκο σε projects ΑΠΕ, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την υπάρχουσα επενδυτική τάση για ESG. Η πτώση των τιμών του πετρελαίου συνιστά επίσης σημαντική ευκαιρία να μειωθούν ή να καταργηθούν οι επιδοτήσεις για την κατανάλωση ορυκτών καυσίμων.²⁷ Υπάρχουν περίπου 400 δισεκατομμύρια δολάρια πετρελαϊκών επιδοτήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, και το 40% αυτών των επιδοτήσεων, καθιστούν τα προϊόντα πετρελαίου φθηνότερα.²⁸ Οι παραπάνω εφαρμόσιμες πολιτικές θα επιφέρουν διπλά οφέλη: θα τονώσουν την οικονομία, ενώ παράλληλα θα επιταχύνουν τη μετάβαση σε ένα βιώσιμο μέλλον με δίκαιους όρους.²⁹

²⁴ Για τους πολλούς τρόπους που η νανοτεχνολογία βοηθάει στην ανάπτυξη ΑΠΕ (ηλιακή, αιολική, θερμική, κλπ.). Βλ. Christian, F., Adityawarman, D. and Indarto, A. (2013) 'Application of Nanotechnologies in the Energy Sector: A Brief and Short Review', *Frontiers in Energy*, 7(1), pp. 6-18.

²⁵ Η λίστα είναι ενδεικτική και σε καμία περίπτωση πλήρης.

²⁶ Ιδιαίτερα ο νευραλγικός τομέας του carbon capturing χρειάζεται σημαντικές επενδύσεις για την κλιμάκωση του και τη μείωση του κόστους του.

²⁷ Η απο-επένδυση και η κατάργηση των επιχορηγήσεων της πετρελαϊκής βιομηχανίας θα πρέπει να γίνει ομαλά για να εξασφαλιστεί χρηματοοικονομική και κοινωνική σταθερότητα.

²⁸ Put clean energy at the heart of stimulus plans to counter the coronavirus crisis. Διαθέσιμο στο: <https://www.iea.org/commentaries/put-clean-energy-at-the-heart-of-stimulus-plans-to-counter-the-coronavirus-crisis>

²⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι η μείωση των επιδοτήσεων στα ορυκτά καύσιμα θα αυξήσει το κόστος της ενέργειας για νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Σε μια συγκυρία κρίσης είναι δύσκολο ο λαός να δεχθεί επιβάρυνση του κόστους διαβίωσης υπέρ της κλιματικής αλλαγής. Άρα η μείωση των επιδοτήσεων θα πρέπει ιδεατά να πλαισιωθεί από ένα ευρύτερο πραγματοποιήσιμο πλάνο δίκαιης ενεργειακής μετάβασης.



Η κλιματική αλλαγή είναι μία πρόκληση που είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί λόγω των προβλημάτων συλλογικής δράσης. Μέρος του προβλήματος είναι ότι αν κάποια κράτη αρχίσουν να εφαρμόζουν οικολογικές πολιτικές, άλλα κράτη θα επωφεληθούν οικονομικά χωρίς να αναλάβουν τις αντίστοιχες οικονομικές επιβαρύνσεις (*free-rider*). Σήμερα, έχουμε ιστορική ευκαιρία να επαναφέρουμε συλλογικά την παγκόσμια οικονομία σε τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης. Υπάρχει η ανάγκη ηθικής ηγεσίας και αποτελεσματικής πολιτικής πρωτοβουλίας σε διεθνές επίπεδο. Ο Nye (2004) ορίζει την «ήρεμη δύναμη» (*soft power*) «ως την ικανότητα ενός κράτους να διαμορφώνει τις προτιμήσεις άλλων κρατών, μέσω της προσέλκυσης του δικού του πολιτισμού και πολιτικών ιδανικών, κάνοντας έτσι άλλα κράτη να έχουν τις ίδιες πολιτικές και στόχους με εκείνο».³⁰

Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, οι ΗΠΑ διατηρούσαν την παγκόσμια ηγεμονία και υπεροχή στην άσκηση *soft power*. Τα τελευταία χρόνια, οι ΗΠΑ δείχνουν σταδιακά να χάνουν αυτή τη θέση.³¹ Αυτό το κενό μπορεί επομένως να καλυφθεί από κάποια άλλη δύναμη στο παγκόσμιο στερέωμα. Η Κίνα δείχνει να ετοιμάζεται να επωφεληθεί από την κλιματική μετάβαση, χωρίς να αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο στην επιτάχυνση της, όπως και η Ινδία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κάνει τα μεγαλύτερα βήματα σε επίπεδο ρητορικής, αλλά μένει πλέον να μετατρέψει σε πράξη τις δεσμεύσεις της. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία φάνηκε να σηματοδοτεί την αποφασιστικότητα της Ένωσης να κινηθεί προς αυτή τη κατεύθυνση. Η κρίση και η βαθιά ύφεση της ευρωπαϊκής οικονομίας θέτει ωστόσο υπό αμφισβήτηση τις προοπτικές υλοποίησής της. Το μέλλον θα δείξει αν κάποιο από αυτά τα κράτη είναι έτοιμο να καλύψει το ηγεμονικό κενό και να ηγηθεί της κλιματικής μετάβασης.

Επίλογος

Η παγκόσμια κοινότητα θα χρειαστεί ένα βιώσιμο σχέδιο για την επανεκκίνηση της οικονομίας, έπειτα από την έξοδο από την υγειονομική κρίση. Η κατάρρευση της αγοράς του πετρελαίου μας φέρνει μπροστά σε ένα σταυροδρόμι. Από τη μια, το σχέδιο επανεκκίνησης της παγκόσμιας οικονομίας μπορεί να υποστηρίξει την ανάκαμψη της πετρελαϊκής βιομηχανίας. Από την άλλη η εφαρμογή πολιτικών και πρακτικών, εντός των σχεδίων οικονομικής ανάκαμψης, μπορεί να επιταχύνει τη μετάβαση σε ΑΠΕ, να ενδυναμώσει τους πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και να σταματήσει να τροφοδοτεί τις πετρελαϊκές κρίσεις που αποσταθεροποιούν την παγκόσμια οικονομία.

³⁰ Nye Jr, J.S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

³¹ Αυτό είναι εμφανές αν κάποιος παρατηρήσει ότι η Κίνα δείχνει να βγαίνει νικήτρια στο παιχνίδι εντυπώσεων που αφορά τη διαχείριση της πανδημίας.



ENA

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

* Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ENA

